

Až do dob Václava IV. sahají kořeny řady vánočních zvyků, jež stále na Štědrý den dodržuje podstatná část Čechů a Moravanů. V rozhovoru pro MF DNES je přibližuje etnografka Veronika Hrbáčková.

Michal Poláček
redaktor MF DNES

„Rozkrojit jablko? Podle mnicha dábelství zvyk“

Půst, ryzí štědrost, ovoce, vánočka i samotné předávání dárků. To vše je v českých domácnostech součástí vánočních svátků či přímo Štědrého dne a večera. Aniž si to ale většina lidí uvědomuje, navazují při dodržování těchto zvyků na dávnou tradici, která je písemně doložená už ve 14. století.

A to díky benediktinskému mnichovi Janovi z Holešova, jenž za časů krále Václava IV. sepsal pojednání o sedmi štědrovečerních zvycích. „Popisuje Štědrý večer, jak jej tehdy slavili staří Čechové. Jsou to zvyky, jež z podstatné části přezívají do dneška, lidé ovšem již neznají jejich původní význam,“ říká etnografka olomouckého Vlastivědného muzea Veronika Hrbáčková. Sama z mnichova spisu vychází při vánočních úpravách tamní expozice Od kolébky do hrobu.

V čem souhrnně tkví původní význam vánočních zvyků, které zapsal Jan z Holešova?

Dnes se mezi lidmi při dodržování vánočních zvyků spíše naplňují takzvané pověrečné představy, jež souvisí spíše s určitým dábelstvím pohledem na věc. Pověry jsou totiž postavené na tom, že lidé jejich dodržováním chtějí sami sobě přinést nějaký užitek. Ale ve skutečnosti a původně vánoční zvyky vycházely čistě z dobroty srdce. Nešlo o to, aby se člověk obohatal či z pýchy někoho obdaroval anebo že by čekal, se mu jeho dar zase v jiné formě vrátí od někoho jiného. Vycházelo to naopak také z pokory a z toho, aby věřící mohli opěvovat narozeného Ježíše Krista.

Existuje vlastně nějaký čistě hanácký vánoční zvyk?

Vánoce jsou jeden z nejdůležitějších křesťanských svátků, připomínajících narození Krista. Zvyky, kte-

Ke kořenům
Veronika Hrbáčková je autorkou expozice Od kolébky do hrobu, jež ve Vlastivědném muzeu připomíná důležité milníky lidského života na hanácké vesnici. Foto: S. Heloň, MAFRA

ré s tím souvisí, jsou více méně podobné ve všech našich zemích, regionální odlišnosti se příliš neobjevují. Když v expozici Od kolébky do hrobu děláme vánoční výzdobu, prezentujeme zvyky ze 14. století, z doby Václava IV., jak je popsal Jan z Holešova. Popisuje Štědrý večer, jak jej tehdy slavili staří Čechové. Jsou to zvyky, jež z podstatné části přezívají do dneška, lidé ovšem již neznají jejich původní význam.

Pojďme si je tedy probrat, první obyčejem je půst.

Půst samozřejmě znamenal nepoží-

vat 24. prosince žádné pokrmy, křesťané se museli postit až do první hvězdy. To znamená až do předvečera svátku narození Páně, což je 25. prosinec. Půsty křesťané dodržovali během celého roku, tento vánoční je jeden z nejdůležitějších.

Jaký je druhý zvyk?

Je založený na tom, že si lidé navzájem projevují štědrost. Nebyli ale štědrí jen ke členům rodiny, ale i k čeládce a dalším kolemjdoucím či příchozím. Všem byly otevřené dveře. Štědrí byli také vůči dobytku a jiným zvířatům, která na hospo-

dářství žila. Právě tato štědrost byla původně vnímána jako projev čistoty srdce, skromnosti a ryzího úmyslu, že chci pomoci druhému. Nepomáhám proto, aby mi bylo pomůženo, ale proto, abych opravdu pomohl. To je ten pravý význam.

Z ryzí štědrosti by měl vycházet také třetí zvyk, takzvané posílání štědrého večera. Je to tak?

V přeneseném slova smyslu šlo o posílání jakéhosi dárku. Štědrý večer totiž posílá Bůh Otec, jde o noc, kdy se má narodit Ježíš Kristus. Je to vlastně dar od Boha Otce všem li-

dem. A právě na tom je založena podstata vánočního daru a toho, že si lidé začali sami po poslech posílat dárky, což se nazývalo posílání štědrého večera. Tyto dárky byly podle Jana z Holešova příjemné a vybrané věci, zvláště vonné, vložené mezi dvěma krásnými miskami.

Jaký pak byl čtvrtý zvyk?

Při něm věřící požívají velký bílý chléb, což znamená velkou vánočku nebo také koláč. Bílému pečivu se dříve obecně říkalo koláče. A právě toto pečivo lidé dávali na sváteční stůl. Vedle něj pak vždy musel le-

žet také nůž. Měl tu symboliku, že si každý, kdo šel kolem, mohl ukrojit, kolik chtěl. A zase se to týkalo nejenom členů rodiny, ale kohokoli z příchozích.

Také pátý zvyk souvisí s jídlem. Tentokrát jde ale o ovoce, že?

Na sváteční stůl se o Vánocích dávalo více ovoce než jindy v roce. A mezi to nejdůležitější v našich podmínkách patřila jablka. Ať už celý plod, či sušené křížaly.

Rozkrajovali lidé ve 14. století jablka, aby zjistili, co je čeká?

Jan z Holešova naopak upozornil, že je to chyba. Ovoce, jež se nám urodilo, původně představovalo v přeneseném slova smyslu narozeného Ježíše Krista. Tím, že ho máte na stole, ho vlastně uctíváte. Rozkrojení jablka, kdy se díváte, zda je uvnitř hvězdička nebo křížek, to je spíše už pohanský zvyk. Anebo jak uvádí Jan z Holešova, čertovský či dábelství. Doslova k tomu píše: „Někteří lidé hned převraceli smysl těchto chválihodných zvyklostí, neboť krájeli ovoce, aby na něm pozorovali budoucí dobré, či zlé věci.“ Není to tak původní křesťanský zvyk. K tomuto konání podle něj vede člověka ruka ďábla, myslí při tom na sebe a na svůj prospěch.

Šestý zvyk se pak naplnil tím, že žáci a kněží chodili po koledě.

Také tím opět uctívají Krista a všechno to, co se dává darem. Kněží a žáci, když chodili koledovat, měli oblečené bílé košile (*laický hábity, dlouhé bílé košile - pozn. red.*), aby dali najevo, že narození Ježíše bylo čisté a neposkvrněné. Bílá symbolizovala čistotu nejen zvenku, ale především uvnitř na duši.

Sedmý zvyk lidé dodrželi, když pod sváteční stůl ve světníci vložili slámu. Proč to dělali?

Bylo to na památku toho, že Panna Maria porodila ve chlévě. Je to odkaz na místo, kde se po narození Ježíše nacházela svatá rodina.

Betlém s Tarjou obletěl svět

OLOMOUC Ohlas světové úrovně si vysloužilo umístění figurky finské zpěvačky Tarji Turunenové do nového moderního mechanického betlému, jenž je letos poprvé k vidění v jednom z olomouckých nákupních center. Hudební hvězda se o tom totiž zmínila na sociálních sítích, kde ji sleduje zhruba milion jejích fanoušků.

„Tato miniaturní Tarja zůstává navždy v jesličkách v Olomouci v nákupním centru Galerie Šantovka. Co bude příště?“ napsala zpěvačka na svůj facebookový profil a připojila fotografie figurky, kterou si osobně prohlédla. Pod příspěvkem se objevily desítky komentářů.

„Úžasné překvapení! Chci vás prosím ve svých jesličkách,“ napsala například Sara Giacomettová z italského města Imola.

„To musí být nejkrásnější a nejkvělejší jesličky na světě!!! Je v nich skutečný anděl,“ přidala se Alejandra Zermeno Medinová z Mexika. Další pochvalné reakce přidali lidé z řady evropských zemí, ale také třeba z Brazílie, Kuby či USA.

Zpěvačka si místo v betlému vysloužila svými pravidelnými koncerty v Olomouci, kam se ráda vrací především s období adventu. V roce 2013 na Hané odstartovala své světové turné k tehdejšímu albu Colours in the Dark, o dva roky později zde zase zahajovala svou ad-

ventní Ave Maria Christmas Tour po Evropě a vyprodala dokonce tři vystoupení. Znovu pak zněl nezaměnitelným hlasem Turunenové v Olomouci od roku 2017 každý prosinec, naposledy minulé úterý v zaplněném kostele Panny Marie Sněžné.

„Tarja má k Olomouci velmi vřelý vztah,“ potvrdil i ředitel agentury Pragokonzert Bohemia, která akci pořádala.

Nový mechanický betlém, jenž kombinuje biblické scény s místními realitami, obsahuje kromě světově známé zpěvačky přes osm desítek postav včetně třeba olomouckého arcibiskupa z 19. století Rudolfa Jana, dále rovněž půldruhou stovku zvířat a 163 budov. (stk)

Skutečná a miniaturní Tarja Populární finská zpěvačka Tarja Turunenová se do Olomouce vrací pravidelně. Její figurka je teď součástí mechanického betlému v olomoucké nákupní galerii. 2x foto: Alena Švambergová

INZERCE

Oznámení

„Já jsem vzkrísení i život, kdo věří ve mne, byl pak i umřel, živ bude. A každý, kdož jest živ, a věří ve mne, neumřel navěky. (Jan 11; 25, 26)“

Se zármutkem v srdci oznamujeme, že v noci ze 14. na 15. prosince 2019 zemřela ve věku nedožitých 97 let paní Věra Šrámová z Meziříčka. Vzpomínají Martin a Blanka Omelkovi (vnuk s manželkou).

Tip do zoo V říši pohádek

V jednu velkou vánoční pohádkovou říši se promění od středy až do 30. prosince a na Nový rok zoo na Svatém Kopečku u Olomouce. Večerní vánoční prohlídky se konají vždy od 16. a 18. hodiny s průvodcem. Na Štědrý den od 9 do 14 hodin bude vstup do zoo pro všechny členy za dětské vstupné, tedy padesát korun. (ls)

Více na www.zoo-olomouc.cz

Tip na hrad Poetické prohlídky

Ve středu na první svátek vánoční se ve Šternberku u Olomouce konají Poetické prohlídky hradu. V romantickém podvečerním čase se návštěvníci mohou vydat na okruh vyzdobeným hradem, a to vždy v 16, 17 a 18 hodin. Kromě informací o historii hradu a vánočních tradicích lidé uslyší Příběhy vánoční noci z knihy Piera Gribaudiho. (ls) www.hrad-sternberk.cz

Tip na mši Půlnoční mše

Ke Štědrému dni patří půlnoční mše. Společně radovat a zazpívat si Narodil se Kristus Pán, veselme se! mohou lidé zítra od 22 hodin v ŘK kostele a Husově sboru ve Velké Bystrici. V podání orchestru a chrámového sboru zazní vánoční mše Zdeňka Lukáše. Půlnoční bohoslužba rozezní ve 22.00 i olomoucké Horní náměstí. (ls) www.vanocnitryhy.eu

Tip na další zábavu Betlém i plavání

Po štědré večeri a rozdání dárků se zítra ve 21.15 nad Velkou Bystricí rozezní z kostelní věže hlas trubek, aby ohlásil novinu o Božím narození. Ve středu od 17.00 ožije u ŘK kostela díky hercům betlémský obraz s Ježíškem v jesličkách, Marií, Josefem, pastýři i zvířátky. Na Štěpána se od 13.00 koná Štěpánské plavání otužilců v bystrické přehradě. (ls) www.velkabystrice.cz